JODENDOM

Een informatiepakket voor een werkstuk of spreekbeurt

Centrum voor Mondiaal Onderwijs

COLOFON

Tekst: Henk Reuser
Illustraties: CMO en zijn licentiegevers, Flickr, Wikipedia, Jongerenbijbel EO, Sporensite Wolters-Noordhoff, The World Factbook CIA, VECIP.

De inhoud is met zorg samengesteld. Mocht u van mening zijn dat inbreuk is gedaan op uw auteursrechten of beeldrechten, dan verzoeken wij u vriendelijk contact met ons op te nemen via cmo@fm.ru.nl.

Centrum voor Mondiaal Onderwijs

Postbus 9108
6500 HK Nijmegen
tel. 024-3613074
e-mail: cmo@fm.ru.nl
http://www.cmo.nl

De Scriptieservice Nieuwe Stijl is mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van Kerk en Wereld en door een solidariteitsbijdrage van de gezamenlijke religieuzen in Nederland via de commissie PIN.

© Centrum voor Mondiaal Onderwijs, Nijmegen, 2008

INHOUD

Het jodendom **pag. 1**
Bar mitswa: volwassen worden pag. 2
Eén uitverkoren volk: de joden pag. 3
Eén eeuwige God: Jaweh pag. 4
Eén heilig boek: de Thora pag. 5
De toren van Babel pag. 6
Eén heilige stad: Jeruzalem pag. 7
Belangrijke momenten in het joodse leven pag. 8
Feestdagen pag. 9

Het joodse volk in verdrukking **pag. 10**
Moeilijke tijden pag. 11
De diaspora pag. 12
Slaven van de farao pag. 13
Weggevoerd naar Babylon pag. 14
De Romeinse bezetting van Jeruzalem pag. 15
Jodenhaat in de middeleeuwen pag. 16
Gevolgen van jodenhaat: de pogrom pag. 17
De joden in Duitsland pag. 18
De holocaust pag. 19

Beloofd en betwist land: Israël **pag. 20**
Na de holocaust pag. 21
Het Israëlisch-Palestijns conflict pag. 22

Joodse gezegden **pag. 23**

Bekende joden **pag. 24**

Aantekeningen **pag. 25**

Meer op internet **pag. 27**

HET JODENDOM

Een bekend gezegde luidt: een schilderij vertelt meer dan duizend woorden. De foto op deze bladzijde laat een belangrijke gebeurtenis uit het leven van een joodse jongen zien. Als je niet bekend bent met het joodse geloof is het een raadselachtige afbeelding. Let eens op de voorhoofden van de personen en de linkerarm van de man in het midden. Ook de gestreepte omslagdoeken zijn opvallend. Letterlijk centraal staat het voorwerp dat de man en de jongen dragen. Al deze zaken hebben te maken met het eeuwenoude joodse geloof. Op pagina 2 lees je meer over wat er zich precies op deze foto afspeelt. Bovendien kom je in dit hoofdstuk te weten waarom het geloof altijd een steun, troost en raadgever voor het joodse volk is geweest.

Net als andere godsdiensten kent het jodendom feestdagen. Die herdenken belangrijke gebeurtenissen uit het verleden of benadrukken belangrijke momenten in het dagelijks leven. Denk aan geboorte, volwassen worden, huwelijk en dood. Eén van de belangrijkste feestdagen die het joodse geloof kent, is *bar mitsvah.* Bar mitsvah vindt plaats als een jongen dertien jaar oud wordt. Door dit inwijdingsfeest wordt hij een volwassen lid van de joodse gemeenschap. Na deze feestdag kan een joodse jongen zeggen: “Ik weet nu genoeg en ben oud genoeg om als volwassen te worden beschouwd.” Ook voor meisjes die twaalf jaar worden is er een inwijdingsfeest. We spreken dan van *bat mitsvah.*

Bar mitswa: volwassen worden
Op zijn dertiende verjaardag wordt een jongen bar mitswa. Dit betekent ‘zoon der wet’. Dan krijgt hij dezelfde rechten en plichten als volwassenen.

Gebedsriemen
Op de foto van pagina één zie je een riem om de linkerarm van de man. Eén van de plichten die een jongen na zijn bar mitswa heeft, is op elke doordeweekse dag *tefillien* bij het ochtendgebed dragen. Dit woord wordt vertaald met ‘gebedsriemen’. Het belangrijkste is wat daar aan vast zit: de twee doosjes of ‘huisjes’. In die huisjes zitten stukjes perkament. Die zijn beschreven met regels uit de Thora, het joodse heilige schrift. Eén doosje draag je op je arm, het andere op je hoofd. Door deze gebedsriemen om te doen, draag je als het ware de Thora op je lichaam. Zo benadruk je je persoonlijke band met God. De tefillien kunnen opgeborgen worden in een speciaal tasje. Dit tefillientasje is vaak een persoonlijk geschenk aan een geliefd persoon. Een stel tefillien volgens alle voorschriften gemaakt kost al gauw een paar duizend euro!

Jongen met gebedsdoek en gebedsriemen

Gebedsdoeken
Op de foto van pagina één kun je zien dat iedereen een omslagdoek om zijn schouders draagt. Dit gebruik stamt uit een ver verleden. Het voorschrift was dat gelovige joden *tsietsiet*, franjes, aan de hoeken van hun kleding moesten binden. Echter: dat betrof de vierhoekige kledingstukken die toen algemeen werden gedragen, maar nu draagt niemand die meer. Om toch aan het oude gebruik te voldoen, slaan volwassen mannen nu een grote omslagdoek om. Die doek wordt een *talliet* of gebedsdoek genoemd.

Tefillien op het hoofd gedragen

Boekrollen
Eén van de rechten die een jongen na bar mitswa heeft, is het voorlezen uit de Thora tijdens de gebedsdienst. De Thora is geschreven op rollen, gemaakt van perkament. De tekst is met de hand geschreven, waarbij er geen enkele fout mag worden gemaakt. De thorarollen worden in beschermende hulzen bewaard. Elk jaar wordt in de synagoge, het joodse gebedshuis, de hele Thora gelezen. Dit begint en eindigt met het feest van *Simchat Thora (*vreugde van de wet). Tijdens dit feest wordt in synagoges de Thora plechtig rondgedragen; dit zie je op de foto van pagina één dus gebeuren.

Het lezen in de thorarollen. Uit eerbied voor het heilige boek zijn alle hoofden bedekt.

Eén uitverkoren volk: de joden
Joden beschouwen zichzelf als een uitverkoren volk. Daarmee bedoelen ze dat God zelf hun volk heeft uitgezocht om hem te eren en zijn leefregels in acht te nemen. Door naar zijn wil te leven, is het joodse volk een voorbeeld voor alle andere volken. In ruil daarvoor zal God hen beschermen en belonen met een eeuwig leven na de dood. Anders gezegd: God en het joodse volk hebben een *verbond* gesloten.

Het verbond met Abraham
De joden beschouwen Abraham als de eerste echte jood en hun eerste leider. Ongeveer 4.000 jaar geleden leidde hij de stam van de Hebreeërs naar het land Kanaän. Voor de joden is dat belangrijk, omdat ze de Hebreeërs als hun voorouders beschouwen. Kanaän beschouwen ze daarom als hun vaderland. Kanaän lag in het gebied dat we tegenwoordig Israël noemen. Dat Abraham besloot zijn stam van zijn woonplaats Ur naar het verre Kanaän te leiden, had een bijzondere reden. God had hem daarvoor uitverkoren. Dit noemen we het *eerste verbond* tussen God en het joodse volk. Abraham is voor joden meer dan een stamvader. Hij krijgt samen met zijn zonen en kleinzonen ook de eretitel *patriarch* (aartsvader).

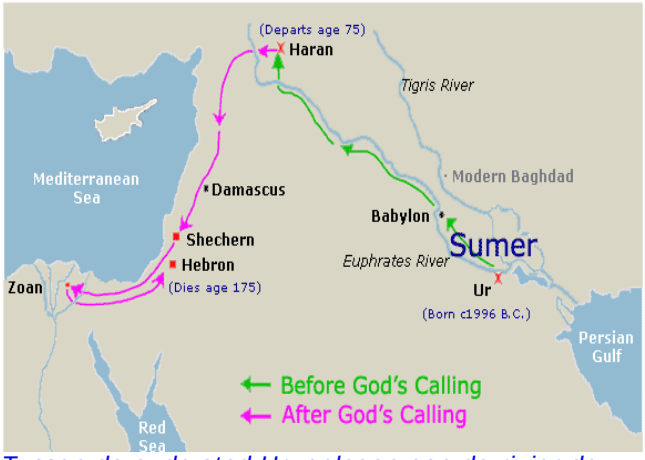

Tussen de oude stad Ur, gelegen aan de rivier de Eufraat, en Kanaän, gelegen aan de Middellandse Zee, ligt meer dan duizend kilometer. Een lange en gevaarlijke tocht in die tijd.

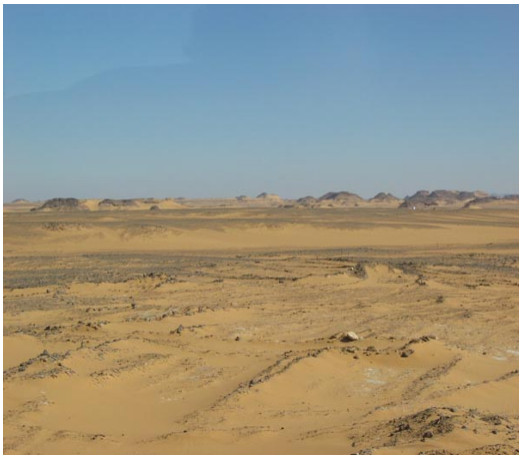
De leefomgeving van stammen als de Hebreeërs. Dit is een foto van de Egyptische woestijn, zoals die er nu uitziet.

Het verbond met Mozes
Met Mozes sluit God zijn *tweede verbond*. Ook Mozes wordt als aartsvader beschouwd. In zijn tijd zijn de joden slaven in Egypte. Op een dag ziet Mozes een brandend braambos dat echter niet lijkt op te branden. Mozes hoort dan van God dat hij uitverkoren is als de nieuwe leider van het joodse volk. Met Gods steun zal Mozes de joden bevrijden en hen van Egypte terug naar Kanaän leiden. Tijdens die tocht ontvangt Mozes van God de *Tien Geboden*. Dit zijn de tien belangrijkste leefregels die God aan het joodse volk heeft opgelegd. In de Thora staat dat deze op twee stenen platen of tafels geschreven zijn. God heeft die zelf op de berg Sinaï aan Mozes overhandigd.

God openbaart zich aan Mozes in de gedaante van een brandend braambos. De schilder van dit schilderij is Arnold Friberg.

Eén eeuwige God: Jaweh

De basis van het jodendom is het geloof in één eeuwige, onzichtbare God: Jaweh. Joden geloven ook dat ze uitgekozen zijn om het woord van God te ontvangen. Dat woord van God is vastgelegd in hun heilige schrift, de Thora. De Thora komt overeen met de eerste vijf boeken van het christelijke Oude Testament. Joden geloven dat God hierin de regels heeft vastgelegd waarnaar ze moeten leven. Door het in acht nemen van die regels zal er meer rechtvaardigheid in de wereld komen. Echt volmaakt wordt de wereld bij de komst van de *Messias* of *Verlosser*. De joden geloven dat de echte Verlosser nog op zich laat wachten. Na zijn komst vindt de *Wederopstanding* en de *Dag des Oordeels* plaats. Op die dag verrijzen alle doden uit hun graf. God besluit dan wie naar de hemel en wie naar de hel gaat.

Mozes draagt de tafels met de Tien Geboden

De tafelen van de wet

In totaal bevat de Thora 613 geboden. In de Thora staat dat de tien voornaamste geboden uitgehouwen waren in twee stenen tafelen. Dit noemen we de *Tien Geboden*. Deze werden na ontvangst door Mozes bewaard in een prachtige gouden kist. Deze werd de *Ark van het Verbond* genoemd. Hij diende als middelpunt voor samenkomsten. Na hun vlucht uit Egypte plaatsen de joden de ark in hun tempel in Jeruzalem.

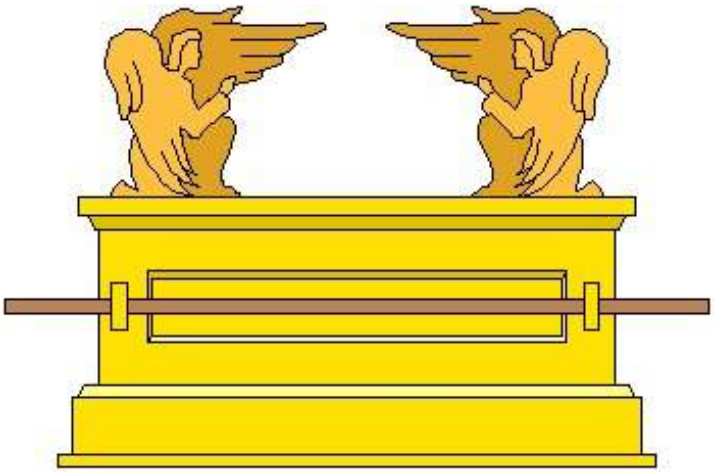

Zo zag de Ark er vermoedelijk uit. De stokken aan de zijkanten dienden als draagbalken.

De Tien Geboden:

Hieronder in de plechtige taal van de Thora:

Ik ben de Here, uw God
U zult geen andere goden hebben
U zult geen valse eed afleggen in mijn naam
Gedenk de sabbatdag en houd hem heilig
Eer uw vader en uw moeder
U zult niet doodslaan
Neem niet de vrouw of man van een ander
U zult niet stelen
U zult niet liegen
Wees niet jaloers

Joodse kinderen kennen ze op rijm:

Aanbid geen andere God dan mij
Een afgod hoort er niet meer bij
Spreek niet zomaar over de naam van God
Houd je aan het sabbatgebod
Je beide ouders moet je eren
En moorden zal een mens niet leren
Doe weg alle slechte woorden en daden
Door stelen worden de armen verraden
Wie kan zich tegen een leugen verweren
Wat een ander heeft, zal je niet begeren

Eén heilig boek: de Thora

Thora is een Hebreeuws woord dat leer of wet betekent. In het jodendom gebruiken we dit woord voor de eerste vijf boeken van de Tenach. De Tenach wordt ook wel het Oude Testament of de Hebreeuwse Bijbel genoemd. Hebreeuws verschilt nogal van de Nederlandse taal. Zo heeft het een eigen alfabet en lees je het van rechts naar links.

Joodse kinderen in Nederland leren voldoende Hebreeuws om een lezing tijdens een gebedsdienst te kunnen volgen. Maar dat wil niet zeggen dat ze het vloeiend kunnen spreken.

Voorbeeld van het Hebreeuwse schrift

Noach en de Ark

De Thora beschrijft hoe volgens het jodendom de wereld en de mensheid zijn ontstaan. Het eerste boek van de Thora heet Genesis en vertelt over de *schepping* door God. Daarna staat de vroege geschiedenis van het joodse volk centraal.

In Genesis staat ook het verhaal van de *zondvloed*. Verteld wordt hoe God aan Noach de opdracht geeft een ark, een groot schip, te bouwen. Er zal namelijk een grote vloed komen waardoor alle mensen en dieren zullen verdrinken. God doet dit vanwege het ongeloof en onrecht onder de mensen. Van alle dieren neemt Noach er één stel aan boord. Uiteindelijk strandt Noach in het Ararat-gebergte. Dit zou dan het gebergte op de grens tussen Turkije en Armenië moeten zijn. Volgens de Thora stammen van Noachs drie zonen alle latere mensen af.

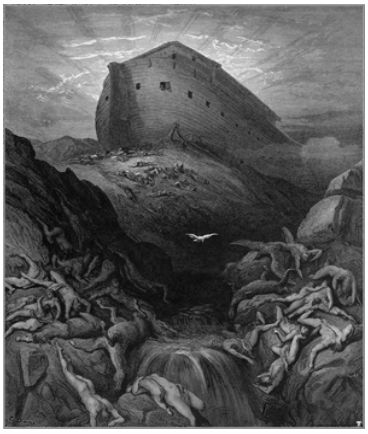

Noachs ark, getekend door Gustave Doré

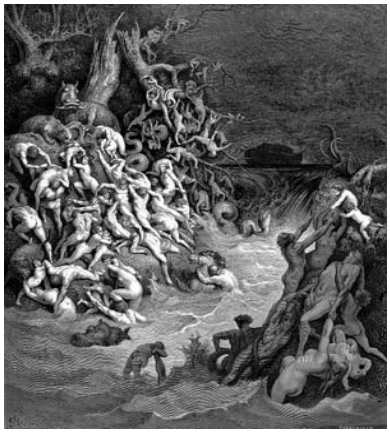

Wanhopige drenkelingen getekend door Gustave Doré

Na de vloed brengt Noach een dankoffer aan God. Let op de regenboog op de achtergrond.

Na afloop van de zondvloed stelt God de *regenboog* in. Dat was het teken dat er geen zondvloed meer zou plaatsvinden. Gelovige joden zullen daarom, als ze een regenboog zien, altijd een kort dankgebed uitspreken.

Lange tijd namen de meeste wetenschappers het verhaal letterlijk. Maar in de 18e eeuw bedacht men dat het onmogelijk is dat alle bergen op aarde met water worden bedekt. Daar is niet genoeg water voor op aarde. Mogelijk was de zondvloed een grote overstroming van de rivieren Eufraat en Tigris in het Midden-Oosten.

De toren van Babel

Een ander bekend verhaal gaat over de toren van Babel. Dat is een bouwwerk dat verwijst naar de ziggoerats, trapvormige tempeltorens, in het Babylonische koninkrijk. Volgens het boek Genesis was Babel de eerste stad die de nakomelingen van Noach bouwden. Hun leider Nimrod wilde een toren bouwen die 'tot aan de hemel' zou reiken. God wilde echter hun overmoed bestraffen. Daarom bracht hij letterlijk een taalverwarring te weeg. Daardoor konden de mensen elkaar niet meer verstaan en verspreidden ze zich naar alle windstreken. Zo kwam het dat de toren en stad niet werden afgebouwd. Het Hebreeuws woord Balal voor Babel betekent verwarren. Vandaar onze uitdrukking 'een Babylonische spraakverwarring'. Dit is een situatie waarin iedereen door elkaar praat en niemand er meer wijs uit wordt.

Pieter Brueghel de Oude maakte in de 15e eeuw dit beroemde schilderij van de toren.

Een andere schilder uit dezelfde eeuw stelde zich de toren zo voor. Hij legde de nadruk op de grote hoogte van de toren. De top bevindt zich letterlijk in de wolken.

Over de ark van Noach bestaat onzekerheid, maar de toren van Babel heeft echt bestaan. Archeologen weten dat omdat er op de plek waar de toren stond kleitabletten met Babylonisch spijkerschrift zijn opgegraven. Vermeld wordt dat de toren 91 meter hoog was met een grondoppervlak van 91 bij 91 meter. Hij werd in 689 v. Chr. verwoest. Daarna herbouwde koning Nebukadnessar de Tweede de toren. In 478 v. Chr. verwoestten de Perzen van koning Xerxes de toren opnieuw. De toren hoorde bij de tempel van Marduk, de voornaamste Babylonische god. De Babyloniërs noemden hun toren Bab-lloe: Poort van God.

De Thora is door God zelf aan Mozes overhandigd. Daarom noemen we het jodendom een *geopenbaarde* godsdienst. Anders gezegd: God heeft de Thora aan Mozes doorgegeven. Daarom is de Thora geen mensenwerk, maar letterlijk het woord van God. In het jodendom stond bij de studie van de Thora het zoeken naar leefregels centraal. Daarbij werd niet getwijfeld aan de betrouwbaarheid van de Thora. Vanaf de 17e eeuw heeft de wetenschap wel kritiek. Zo is er voor de ark van Noach geen wetenschappelijk bewijs. Voor de toren van Babel wel. Voor gelovige joden is dat van minder belang en is de Thora een steun en toeverlaat voor het leven.

Eén heilige stad: Jeruzalem
Volgens de Thora zou koning David de stad in 1004 v. Chr. hebben veroverd en tot hoofdstad van het koninkrijk Israël hebben gemaakt. Zijn opvolger Salomon zou veertig jaar later met de bouw van de eerste joodse tempel zijn begonnen. Daardoor werd Jeruzalem het voornaamste centrum van het joodse geloof. Joodse families gingen tot driemaal per jaar op bedevaart naar de tempel en brachten er offers.

De Klaagmuur
In Jeruzalem is op de Tempelberg de Klaagmuur te vinden. Dit is voor joden de meest heilige plek in Jeruzalem. Het is het symbool voor het lijden van het joodse volk. De Klaagmuur is het enige overblijfsel van de tempel van Herodes. Deze joodse koning bouwde hem in 20 v. Chr. In 70 na Chr. verwoestte het leger van de Romeinse keizer Titus de tempel. Titus spaarde dit stuk van de muur met zijn enorme steenblokken.

Stadsgezicht van Jeruzalem met op de achtergrond de Rotskoepel, ook Moskee van Omar genoemd

Hij deed dit om iedereen aan de macht van het Romeinse leger te herinneren. Tijdens de Romeinse bezetting was het voor joden verboden in Jeruzalem te komen. Later werd het hen éénmaal per jaar toegestaan op de herdenkingsdag van de verwoesting van de tempel. Dan treurden en baden ze bij de muur. Vrome joden verbergen in de voegen tussen de rotsblokken zogenaamde *kvittelchen*. Dat zijn beschreven stukjes papier met een vertrouwelijke boodschap aan God.

Een foto van de Klaagmuur

Religieuze plekken
Zowel joden, christenen als moslims beschouwen Jeruzalem als hun heilige stad. Voor gelovige joden is er de Klaagmuur. Moslims komen naar Jeruzalem omdat op de Tempelberg ook de Rotskoepelmoskee en de Al-Aqsamoskee staan. Voor christenen is Jeruzalem de stad waar Jezus leefde en werkte, gekruisigd werd en uit zijn graf opstond.
In het nieuws zul je regelmatig tegenkomen dat Jeruzalem ook een betwiste stad is. Zowel joden als hun buren, de Palestijnen, beschouwen Jeruzalem als hun hoofdstad.

Belangrijke momenten in het joodse leven
Als een jongen acht dagen oud is, wordt hij besneden (de voorhuid van de penis wordt verwijderd) en krijgt hij zijn joodse naam. Iedereen wenst hem een gezegend leven toe. Om een gezegend leven te krijgen, moet je de leefregels uit de Thora naleven, trouwen op volwassen leeftijd en indien mogelijk goede daden verrichten. Een meisje krijgt haar naam meteen na de geboorte of tijdens een speciale bijeenkomst.

Op zijn 13e verjaardag wordt een jongen *bar mitswa*. Hij heeft dan dezelfde rechten en plichten als volwassenen. Op pagina twee is een meer uitgebreide beschrijving van zo'n dag te vinden. Een meisje wordt op haar 12e verjaardag *bat mitswa.*

In het jodendom is het *huwelijk* en het gezinsleven belangrijk. Een joodse bruiloft is overal ter wereld anders. Het kan een eenvoudige bijeenkomst in de buitenlucht zijn of een plechtige ceremonie in de synagoge. Bij elke bruiloft is een *choepa*. Dit is een grote parasol die het nieuwe huis symboliseert. De bruidegom breekt tijdens de plechtigheid een glas om de verwoesting van de twee joodse tempels in Jeruzalem te herdenken.

Op vrijdagavond begint de *sabbat*, de wekelijkse rustdag. De sabbat valt dus op zaterdag. Als jood mag je op die dag niet werken. Zelfs vee moet dan kunnen genieten van rust. In de Thora staat immers dat God de hemel en aarde in zes dagen heeft geschapen. Op de zevende dag rustte hij. Vandaar het vierde van de Tien Geboden; gedenk de sabbatdag. Op de sabbat wordt dus eigenlijk het scheppingsverhaal uit de Thora herdacht.

Gelovige joden gaan vaak twee of meer keren per week naar een dienst in de *synagoge*. Dit Griekse woord betekent 'huis van samenkomst'. Een synagoge is in het jodendom een gebeds- en gemeenschapshuis. Gewoonlijk worden er 22 diensten per week gehouden. Het meest bezocht worden die op feestdagen en op de sabbat.

Een andere naam voor synagoge is *sjoel*. Dit komt van het Duitse woord Schule (school). De synagoge is niet alleen een plek om te bidden en samen te zijn, maar ook om te leren en onderwijs te geven. Dat komt terug in de rol van de *rabbijn*, de leider van een synagoge. Hij leidt niet alleen de gebedsdiensten, maar is ook raadgever, leraar en kenner van de joodse wet. Hij is eerder te vergelijken met een rechter of geleerde dan met een priester.

Synagoge in Hannover. In brand gestoken tijdens het bewind van Hitler.

Interieur van een synagoge. In de grote kast worden de thorarollen bewaard.

Bruidspaar onder choepa

Oud- rabbijn Awraham Soetendorp uit Amsterdam. Hij draagt een thorarol.

Feestdagen

Veel joodse feestdagen zijn seizoensgebonden. Ze waren vroeger gebonden aan het leven op het land. Er moesten dan offergaven van de oogst aan God gebracht worden. Het joodse paasfeest, *Pesach*, moest daarom altijd in het voorjaar gevierd worden. Het wekenfeest, *Sjavoeot,* vond plaats in de zomer. En het loofhuttenfeest, *Soekkot*, vierde men in de herfst.

De heiligste dag van het joodse jaar is Grote Verzoendag: *Jom Kipoer*. Op deze dag beslist God over het lot van de mensen in het komende jaar. Op die dag overdenk je je zonden. Eten of drinken en jezelf wassen is dan verboden. Strenggelovigen dragen geen leren schoenen. Zo eer je de heiligheid van de aarde; anders zou je de schepping van God vertrappen.

Afbeelding van het Chanoekafeest. Dan wordt herdacht dat in het jaar 165 de tempel in Jeruzalem opnieuw werd ingewijd.

Rouwdagen

Het lichaam van een streng-gelovige jood wordt altijd begraven. Maar minder-streng-gelovigen staan ook crematie toe. Na de begrafenis neemt de familie de *sjiva* in acht. Dat is een rouwperiode van zeven dagen. Ze zitten de hele dag op lage stoelen. Iedereen komt dan langs om met ze te bidden of ze te troosten. Op de sterfdag wordt elk jaar een herdenkingskaars aangestoken en wordt er gebeden.

Menora: kandelaar gebruikt bij het Chanoekafeest

Een joodse school in Amsterdam

De basisschool Rosj Pina is één van de twee joodse scholen van Amsterdam. Het is een plaats voor alle joodse kinderen. Van liberaal (minder streng) joods tot orthodox (streng gelovig) joods. Het onderwijs is gebaseerd op de drie beginselen van het jodendom: geloof in God, het joodse volk en de Thora. Ook wil de school normen en waarden handhaven. Dat geldt ook voor kleding. Jongens moeten altijd een *keppe*l dragen. Deze hoofdbedekking toont je eerbied voor God. In de zomer worden alleen maar T-shirts die de schouders bedekken gedragen. Naast gewoon onderwijs is er alle gelegenheid om het joodse geloof te belijden. De kinderen bidden samen, vieren de joodse feestdagen, lezen in de Thora en leren Hebreeuws.

Kinderen tijdens de schoolmaaltijd. Let op de keppels op hun hoofden.

HET JOODSE VOLK IN VERDRUKKING

Je zult misschien niet zo snel aan een schilderij denken om iets over het jodendom te weten te komen. Eerder aan boeken, tv-documentaires, het internet, museumbezoek of een reis naar Israël. Toch geeft het schilderij hieronder veel informatie over de geschiedenis van het joodse volk. Je ziet brandende en verwoeste huizen, vluchtende mensen en soldaten. Temidden van dit alles zie je aan het kruis een stervende Christus. Let ook op de vier figuren boven het kruis en de zevenarmige kandelaar onder het kruis. Op de volgende pagina vertellen we het verhaal achter het schilderij.

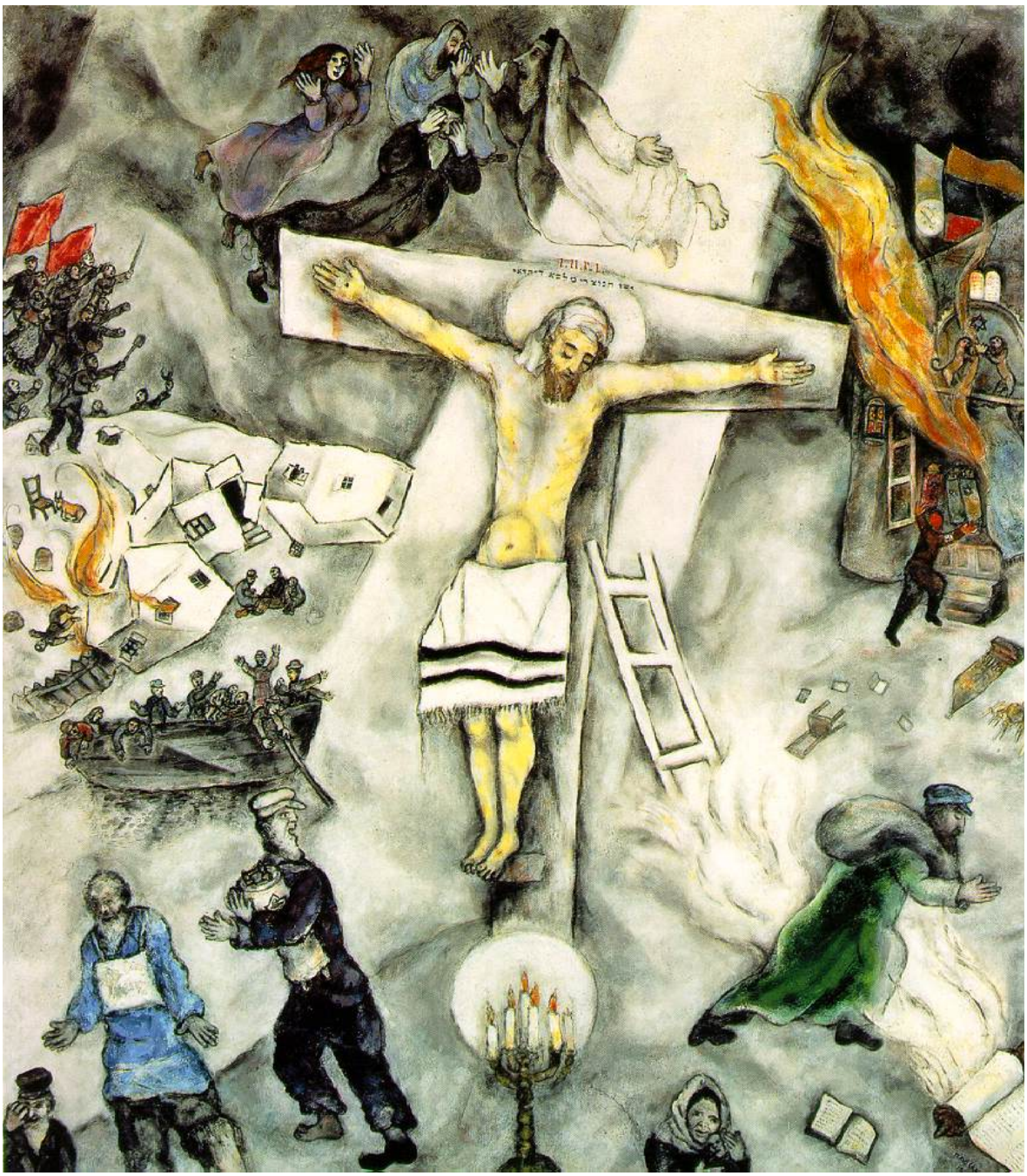

Geschilderd door de beroemde joodse kunstenaar Marc Chagall in 1938

Moeilijke tijden
Je zult zelf wat er op het schilderij staat afgebeeld niet willen meemaken. Toch hebben joodse mensen vaak moeilijke tijden doorgemaakt. Het eerste hoofdstuk van dit informatiepakket ging over het houvast, de troost en de hoop die de joodse godsdienst biedt aan de joodse gelovigen. Het tweede hoofdstuk gaat over de moeilijke tijden die het jood zijn met zich mee bracht.

Hiernaast zie je vijf belangrijke onderdelen uit het schilderij.

De *rabbijn* kun je vergelijken met een priester of geestelijk leider.

De *boekrol* verwijst naar de Thora, het joodse heilige schrift.

De opoffering en het lijden van *Christus* aan het kruis.

De *kandelaar* wordt op bepaalde feestdagen gebruikt.

De *soldaten* op het schilderij zijn de vijand van de in paniek vluchtende joden.

Rabbijn

Boekrol

Christus

Zevenarmige kandelaar

Soldaten

De wandelende Jood
Ahasverus, met zijn bijnaam 'de wandelende jood' uit het Nieuwe Testament, staat voor alle joden die werden verdreven en over de hele wereld verspreid raakten.
Het verhaal gaat als volgt: Christus zwoegt met het kruis op zijn rug de berg Golgotha op. Hij komt aan bij het huis van Ahasverus en wil daar uitrusten. Maar die jaagt hem weg en bespot hem zelfs. Dan voorspelt Christus: 'Gij zult vanaf deze dag tot in den eeuwigheid wandelen.' Ashasverus schrikt hiervan en heeft nu spijt; hij wil immers zijn huis niet verlaten.
Maar het is al te laat: Ahasverus en met hem alle andere joden moeten hun huis verlaten en voor altijd in de wereld rond zwerven. Wat de joden op het schilderij overkomt, is ook Ahasverus overkomen.

Ahasverus afgebeeld als grijsaard op een Franse boekomslag.

De diaspora

Het woord diaspora betekent letterlijk verstrooiing. Met deze term bedoelen we de verspreiding van een volk over de wereld. Meestal denken we dan aan het joodse volk. Zo wonen er zes miljoen joden in de Verenigde Staten, vier miljoen in Europa en maar drie-en-een-half miljoen in Israël zelf.

De joodse diaspora is ontstaan omdat de joden in het verleden vaak werden bedreigd, vervolgd, verdreven of zelfs met mogelijk volledige vernietiging te maken kregen.

Hieronder noemen we vijf belangrijke vijanden waarvan het joodse volk te lijden heeft gehad. Ze komen alle vijf op de volgende pagina's terug.

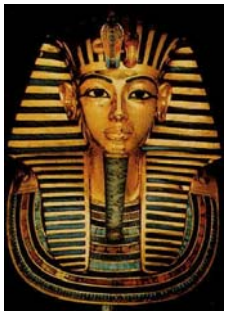

De farao's van Egypte
1600-1200 v. Chr.
Gedwongen door hongersnood trekt het joodse volk naar Egypte. Daar is voedsel in overvloed. Maar daar worden ze door de Egyptenaren eerst als goedkope arbeidskrachten en uiteindelijk als slaven gebruikt.

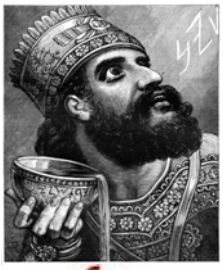

De koningen van Babylon
587-538 v. Chr.
In 587 v. Chr. verwoesten de Babyloniërs Jeruzalem. Een groot deel van het joodse volk wordt meegevoerd naar hun hoofdstad Babylon Dat is het begin van een lange gevangenschap in een vreemd land.

De Romeinen in Jeruzalem
63 v. Chr.- 132 n. Chr.
De Romeinse troepen bezetten Jeruzalem en Palestina. Het joodse koninkrijk wordt een Romeinse provincie. De joden worden uit Jeruzalem verbannen. Ze komen meermalen in opstand tegen de Romeinse bezetters.

De christenen in Europa
De middeleeuwen: ongeveer 800 tot 1500.
Na de Romeinse overheersing komen de joden vanuit het Midden-Oosten ook in de Europese landen terecht. In die landen zullen jodenhaat en anti-joodse vooroordelen alleen maar toenemen.

De nazi's in Hitler-Duitsland
1933-1945.
In deze jaren worden de joden met volledige vernietiging bedreigd. Het is de tijd van concentratiekampen en massamoord op meer dan zes miljoen joden.

Gevangenschap in Egypte

De Hebreeërs
Ongeveer 4.000 jaar geleden trekken in het Midden-Oosten nomadische stammen rond. Nomadisch wil zeggen dat ze geen vaste woonplaats hebben. De Hebreeërs bevinden zich onder die stammen. Het joodse volk ziet zichzelf als afstammelingen van de Hebreeërs. Onder leiding van Abraham vestigt een groep Hebreeërs zich in het land Kanaän. De joden noemen Abraham daarom hun stamvader en het land van Kanaän hun vaderland.

Vertrek naar Egypte
Dan breekt in het land een hongersnood uit. Het joodse volk trekt naar Egypte, omdat daar veel graan is. De graanschuren van Egypte zijn spreekwoordelijk geworden voor grote rijkdommen. De joden zullen er vier eeuwen blijven: van 1600 tot 1200 v. Chr. De farao, de leider van de Egyptenaren, gebiedt dat ze allemaal op één plek moeten wonen. Geleidelijk worden ze de slaven van de Egyptenaren en dromen ze van een terugkeer naar Kanaän.

Een afbeelding van Abraham. Zijn vertrouwen in God was zo groot dat hij zelfs bereid was zijn zoon Isaac te offeren. Op het laatste moment kreeg Abraham van God te horen dat zijn zoon mocht blijven leven.

De uittocht uit Egypte
Als de joden in aantal toenemen, neemt de onderdrukking toe. De farao geeft zelfs bevel alle mannelijke joodse baby´s te doden. Mozes wordt de nieuwe leider van de joden. Hij krijgt het voor elkaar dat de farao het joodse volk toestaat uit Egypte te vertrekken. Later bedenkt de farao zich en geeft zijn leger bevel de joden te achtervolgen. De joden zullen jaren door wildernis en woestijn zwerven voordat ze Kanaän weer bereiken. Met een Grieks woord noemen we deze vlucht uit Egypte de *Exodus.*

Weggevoerd naar Babylon

Babylon is een oeroude stad aan de rivier de Eufraat. De moderne naam voor dit gebied is Irak. In de zevende eeuw v. Chr. is daar koning Nebukadnezar de Tweede aan de macht. Hij is de koning die in de Thora genoemd wordt als verwoester van Jeruzalem. Babylon is dan de hoofdstad van het machtige koninkrijk Babylonië.
Ook het joodse volk wordt door Babylon onder de voet gelopen. In 587 v. Chr. verwoesten de Babyloniërs Jeruzalem en een groot deel van het joodse volk wordt gevangen en weggevoerd naar Babylon. Hun gevangenschap daar noemen we de *Babylonische ballingschap*.

De afgoden van Babylon

In de ogen van de joden waren de Babyloniërs aanbidders van afgoden. Het joodse volk beschouwde hun God als de enige ware god. Daarom verwierpen ze de goden van andere volken.
Ook verwierpen ze het geloof in meer dan één god. Andere volken zoals de Babyloniërs en de Egyptenaren kenden een groot aantal goden die ze ook tegelijkertijd vereerden. Hiernaast zie je een afbeelding van Marduk. Hij is een van de vele honderden Babylonische goden die in de tijd van Nebukadnessar worden aanbeden.
De joden weten tijdens hun gevangenschap hun geloof en tradities in stand te houden. Na de dood van koning Nebukadnezar verslaan de Perzen de Babyloniërs. De Perzen laten de joden naar hun land terugkeren. Dat gebeurt in het jaar 538 v. Chr.

Heidense hoogmoed

Temidden van de heidense Babyloniërs houden de joden vast aan hun geloof en leefregels. Daardoor kunnen ze zichzelf in hun gevangenschap als volk handhaven. Hiernaast de Babylonische koning tijdens een feest. Machtig en rijk als hij is, zegt hij groter te zijn dan alle goden. Plotseling verschijnt de hand van de joodse god. Met vlammende letters verschijnen in het Hebreeuws de woorden; *Mene, Tekel, Oeparsin.* Dat betekent: gewogen en te licht bevonden. Met andere woorden; Jaweh, de joodse god is machtiger dan Belsassar, de Babylonische koning.

Het feestmaal van Belsassar, geschilderd door Rembrandt

De Romeinse bezetting van Jeruzalem

In 1000 v. Chr. wordt het koninkrijk Israël gevormd. David wordt de eerste koning. Jeruzalem wordt de hoofdstad van zijn koninkrijk. Zijn zoon en opvolger is Salomon. Hij bouwt in 950 v. Chr. de eerste tempel. Daarmee is Jeruzalem tevens de meest heilige stad van Israël.

Na de dood van Salomon valt het joodse koninkrijk uiteen. Jeruzalem wordt daarna herhaaldelijk door legers van buurlanden aangevallen en geplunderd.

Het gebied waar de joden wonen, heet vanaf de zesde eeuw v. Chr. Palestina. In 63 v. Chr. komt Palestina onder Romeins bestuur. Jeruzalem wordt door Romeinse troepen ingenomen. Zo wordt het gebied een provincie van het Romeinse Rijk.

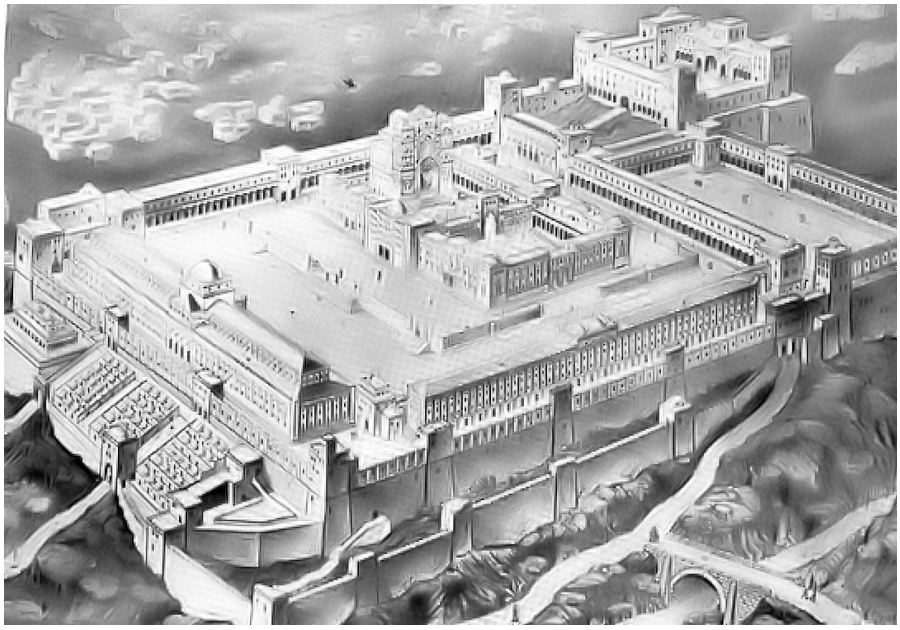

De tempel van Salomon in al zijn pracht en praal

Koning Salomon afgebeeld als machtig vorst

De eerste opstand

In het jaar 63 komen de joden in opstand, maar de Romeinen slaan in het jaar 70 de opstand neer. Ze verwoesten Jeruzalem en ook de tempel van Salomon. Het wordt de joden zelfs verboden in de stad te wonen. Hiermee begint een periode waarin het joodse volk zich over het hele gebied rond de Middeleeuwse Zee zal verspreiden. Later zullen ze nog verder wegtrekken van hun thuisland. Niet alleen naar Oost- en West-Europa, maar ook naar Rusland.

De tweede opstand

In het jaar 132 komen de joden weer in opstand tegen de Romeinen. Dan besluit Hadrianus, de Romeinse keizer van die tijd, Jeruzalem helemaal te verwoesten. Hij wil de stad herbouwen met de Romeinse naam Aelia Capitolina. De godsdienst van de Romeinen wordt de staatsgodsdienst. Dat betekende dat alle andere godsdiensten, ook het joodse geloof, verboden waren. Pas na 438 mogen de joden weer in Jeruzalem wonen.

Hadrianus liet in 135 op het graf van Jezus een Romeinse tempel, gewijd aan de oppergod Jupiter, bouwen

Jodenhaat in de middeleeuwen

Na de Romeinse overheersing gaan joden ook in Europa wonen. In de middeleeuwen, ongeveer tussen de jaren 800 en 1500, noemen de Europese landen zich christelijk. Christelijke denkers ontwikkelden een nieuwe en afwijzende kijk op het joodse volk. God heeft volgens die denkers zijn uitverkoren volk, de joden, laten vallen. De God van de joden heeft na de kruisiging van Jezus een nieuw geloof uitverkoren: dat van de christenen.

Het bloedsprookje

Het bloedsprookje is een eeuwenoud en geheel verzonnen verhaal, bedoeld om de joden in een slecht daglicht te plaatsen. Volgens dit akelige verzinsel hebben joden om *matzes* (een speciaal soort brood) voor het Paasfeest te bereiden bloed nodig van christelijke jongetjes. Om aan dat bloed te komen moeten joden daarom een kind vermoorden. Dit verhaal doet in Europa vanaf de 13e eeuw de ronde. Door dit verhaal krijgen de joden elke keer als ergens een dood christelijk kind wordt gevonden de schuld. Al in 1144 worden in Engeland joden van kindermoord beschuldigd.

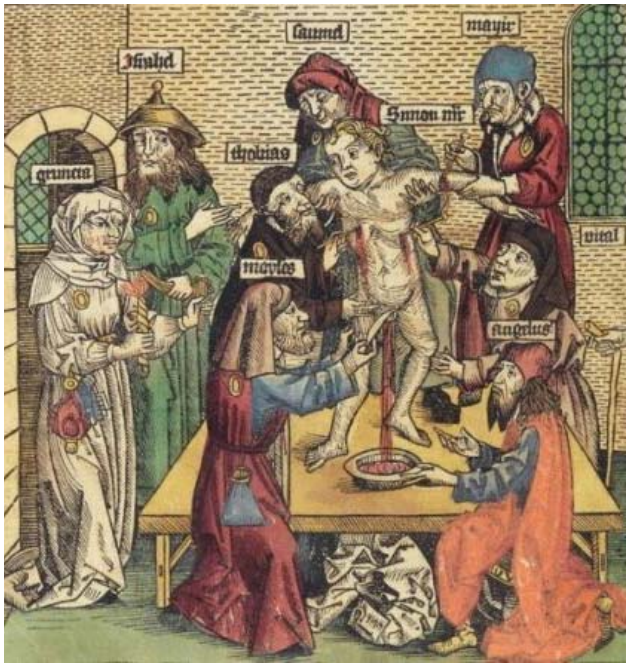

Een afbeelding uit 1493 over het bloedsprookje. Je ziet joden bezig met het aftappen van bloed van een christelijk kind.

Jodenhaat in Frankfurt in het jaar 1614. In de joodse wijk worden de bewoners met stokken en knuppels aangevallen.

Meer beschuldigingen

De joden worden in die tijd van meer slechte zaken beschuldigd. In het Nieuwe Testament is het de jood Judas die Christus aan de Romeinen verraadt. Bovendien krijgen de joden de schuld van de kruisiging van Christus. Ze worden als de moordenaars van Christus beschouwd. Pas in de 19e eeuw zal de katholieke kerk het joodse volk hiervan vrijspreken. Hiernaast zie je hoe de schilder Giotto Judas afbeeldt terwijl hij Christus met een kus begroet. Vandaar de uitdrukking ‘iemand een Judaskus geven’, dus iemand in het geniep willen verraden.

Gevolgen van jodenhaat: de pogrom
Een van de meest kwalijke gevolgen van de eeuwenoude haat tegen joden zijn de pogroms. Pogrom is een Russisch woord en betekent ‘verwoesting veroorzaken’ of ‘gewelddadig vernietigen’.

Met het woord pogrom duiden we een georganiseerde aanval op de joodse bevolking van een stad of dorp aan. Onder het motto ‘kom, we slaan de joodse wijk in elkaar’ viel men een joodse wijk binnen en mishandelde of vermoordde men de bewoners. Dit gebeurde zonder tussenkomst van de politie en vaak zelfs met medewerking van de overheid.

Al in de middeleeuwen werden er pogroms gehouden. In de twintigste eeuw zijn er onder andere pogroms in de voormalige Sovjet-Unie, Polen en Hitler-Duitsland. Het volgende hoofdstuk gaat over Duitsland in de jaren 1933-1945. Dat is de periode vlak voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Amerikaanse boekomslag. Hitler als vijand van het joodse volk.

Europese rassenleer
Vanaf de middeleeuwen worden joden keer op keer slachtoffer van jodenhaat. De nieuwe rassenleer van een aantal Europese geleerden en schrijvers vormt in de negentiende eeuw een nieuw dieptepunt. De stelling van die leer is dat een ras meer- of minderwaardig kan zijn. Hierbij zijn de joden een minderwaardig ras. Deze theorie heeft niets te maken met wetenschappelijke feiten. Ze heeft alles te maken met *antisemitisme*. Met anti-semitisme bedoelen we een afkeer van joden alleen vanwege hun joodszijn. Die afkeer en haat berusten alleen op onjuiste vooroordelen.

Vooroordeel	Mogelijke oorzaak
Joden zijn een apart en **minderwaardig** ras	Onjuiste rassenleer in de 19e eeuw
Joden zijn **rijk** en vrekkig	Ze staan bekend als handelaren, kooplieden en bankiers
Joden zijn slim en **sluw**	De rol van rabbijnen en schriftgeleerden in de joodse gemeenschap
Joden zijn **machtig** en willen de wereldheerschappij	Hun verspreiding over de wereld en daardoor de vele internationale contacten
Joden zijn **hooghartig** en voelen zich beter dan anderen	In de Thora staat dat ze een uitverkoren volk met een beloofd land zijn

De joden in Duitsland
Toen Hitler in 1933 rijkskanselier werd, werden de joden weer het slachtoffer. Zij werden beschuldigd van alle zaken die in het toenmalige Duitsland slecht gingen. De leefomstandigheden voor de joden werden vanaf 1933 steeds slechter. Het begon met een gestempelde grote **J** in een joods paspoort.

Jodenster
Later moest iedereen van joodse afkomst een zogenaamde jodenster dragen. Dat was een gele ster met daarop in zwarte letters het woord 'Jude'. Deze ster moesten ze dragen zodat iedereen kon zien dat ze jood waren. En als je deze niet droeg, maar toch een jood was, liep je de kans opgepakt te worden. De ster moest zichtbaar en vast opgenaaid op de linkerkant op borsthoogte van het kledingstuk gedragen worden.

Duitse jodenster

Duitse rassenleer
Hitler breidde de Europese rassenleer met zijn eigen ideeën uit. Hij verdeelde de rassen in *Untermenschen* en *Übermenschen*. Untermenschen waren minderwaardige bevolkingsgroepen. Hiertoe behoorden joden, negers en zigeuners. De Duitsers waren volgens Hitler een meerderwaardig ras: ze waren niet alleen Übermenschen maar ook nog *Ariërs*. Daarmee werden de volken die enige duizenden jaren geleden Europa vanuit het oosten bevolkten bedoeld. Het Arische ras was volgens Hitler superieur aan alle andere rassen. De blonde, blauwogige Germaan werd daarbij voorgesteld als de Ariër in zijn zuiverste vorm. In 1935 werden in Duitsland de *rassenwetten van Neurenberg* ingevoerd. Het werd verboden voor Duitsers om te trouwen met joden en joden werden steeds meer in hun vrijheid en rechten beperkt.

Een anti-joodse film
Voor verspreiding en ondersteuning van hun denkbeelden voerde de Duitse regering propaganda. In de media maakten ze reclame voor hun ideeën en maatregelen. Het Ministerie van Propaganda stond onder leiding van Joseph Goebbels.
In 1940 werd in Duitsland de propagandafilm *Der ewige Jude* gemaakt. Minister Goebbels had hierom gevraagd. De titel verwijst naar Ashasverus, de wandelende jood (kijk daarvoor terug op pagina elf).
In de film werden de joden afgebeeld als een gevaar voor de Duitse samenleving. Joden zouden alleen belust zijn op geld, plezier maken en in vervuilde huizen leven.
Het doel van de film was de joden als minderwaardig, achterbaks en schadelijk voor het Arische ras af te schilderen. In de film worden joden voortdurend met ratten vergeleken. De propaganda-boodschap was: joden zijn eigenlijk een rattenplaag en we moeten ze kwijt!

Affiche voor 'Der ewige Jude' uit 1940

De Holocaust

Door middel van de Neurenberger wetten uit 1935 probeerden de Duitsers de joden het leven zo zuur te maken dat ze het land zouden verlaten. In 1941 begon de laatste fase van de jodenvervolging: de *Endlösung der Judenfrage*. Dit betekent letterlijk: de definitieve oplossing van het joodse probleem. Het bestaan van joden werd als een schadelijk probleem beschouwd. De Duitse regering besloot het Europese jodendom in zijn geheel te vernietigen. Om dit te bereiken werden speciale vernietingingskampen gebouwd. Het doel was op deze manier zo veel mogelijk en zo snel mogelijk mensen te doden. Dit gebeurde meestal met behulp van gifgas. Deze massamoord op meer dan zes miljoen joden noemen we de *Holocaust*. Holocaust komt van een Grieks woord en betekent 'geheel verbrand'.

Lege blikken met het gifgas Zyklon B, gevonden in Auschwitz. Het gas was eigenlijk een bestrijdingsmiddel, gebruikt in de landbouw en tegen ongedierte in woningen.

Hiernaast een foto van Dachau, één van de meest beruchte vernietigingskampen. Op de achtergrond de lange barakken waarin de kampbewoners woonden. De hoge prikkeldraadafscheiding stond onder stroom om ontsnapping te voorkomen.

Aankomst in een vernietigingskamp

De gevangenen kwamen meestal met goederenwagons aan. Bij aankomst werden ze in twee groepen gesplitst. Zieken, ouderen en kinderen werden meestal meteen in gaskamers vermoord. Vaak werd verteld dat het om doucheruimtes ging. Gezonde mannen en vrouwen werden voorlopig te werk gesteld. Ze hielden de gaskamers en crematoria draaiende. In de verbrandingsovens van de crematoria werden de lijken opgeruimd. Zodra iemand ziek werd of niet meer kon werken, werd hij of zij eveneens naar de gaskamer gestuurd of gewoon doodgeschoten.

Joodse kinderen komen aan in Theresienstadt, een ander berucht kamp. Vaak na een dagenlange treinreis in goederenwagons.

BELOOFD EN BETWIST LAND: ISRAËL

Theodor Herzl
Theodor Herzl werd in 1860 in Boedapest geboren. Hij was van joodse afkomst. In 1884 werd hij aan de universiteit van Wenen doctor in de rechten. Na zijn studie werd hij journalist bij de Oostenrijkse krant Neue Freie Presse. Voor dit blad werkte hij eerst in Wenen en later in Parijs. In beide steden kwam hij onder de indruk van de daar heersende jodenhaat. Denk maar aan de rassenleer uit de 19e eeuw die zei dat de joden een minderwaardig ras waren. Herzl dacht daarom dat het zich aanpassen van de joden aan het land waarin ze woonden geen oplossing was. De enige oplossing was volgens hem de oprichting van een eigen joodse staat. In 1896 schreef hij het boek **'***Der Judenstaat' (*vertaald als 'De Staat van de Joden'). Dit was het begin van het zionisme.

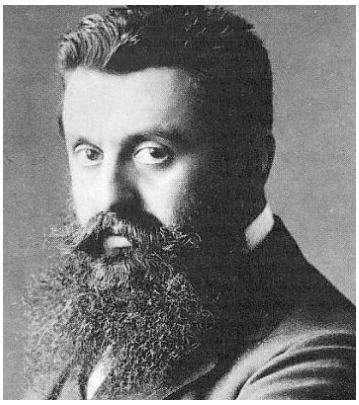
Portret van Theodor Herzl

DER

JUDENSTAAT.

VERSUCH

EINER

MODERNEN LÖSUNG DER JUDENFRAGE

VON

THEODOR HERZL

DOCTOR DER RECHTE.

LEIPZIG und WIEN 1896.

M. BREITENSTEIN'S VERLAGS-BUCHHANDLUNG

WIEN, IX., WÄHRINGERSTRASSE 5.

Vlag van de staat Israël met in het midden de Davidster

Het zionisme
Je zou het zionisme kunnen omschrijven als een internationale beweging die streeft naar een joods land. Dat land is dan bedoeld voor alle joden die na de diaspora over de hele wereld verspreid zijn geraakt. Het lag voor de hand om dat land te stichten in Palestina. Dat was immers het gebied waar vroeger de joodse koninkrijken Israël en Judea lagen.

De term zionisme verwijst naar de berg Zion. Zion is ook een naam die gebruikt wordt voor de stad Jeruzalem. De heimwee naar Zion stamt al uit de tijd van de joodse ballingschap in Babylonië in de zesde eeuw v. Chr.
Het zionisme kwam voort uit de opvatting dat er in Europa geen toekomst voor de joden was. Telkens was er weer sprake van jodenhaat. Een voorbeeld waren de voortdurende pogroms in Oost-Europese landen (zie pag. 17). Maar ook in de West-Europese landen bleef jodenhaat voorkomen.

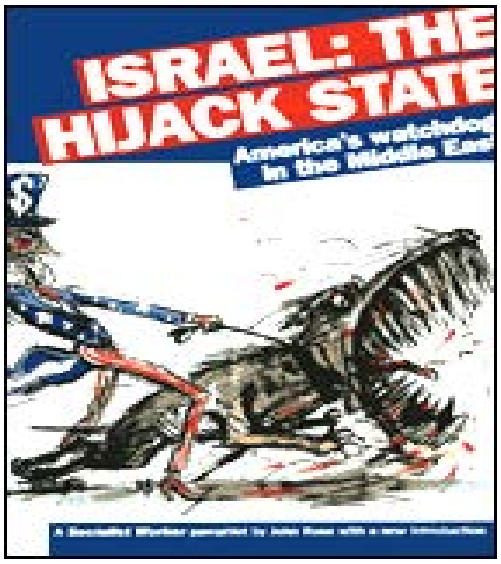

Anti-joodse boekomslag met Israël als bloeddorstige waakhond van Amerika. 'hijack state' wil zeggen dat de joodse staat op gestolen grond is gebouwd.

Na de Holocaust

Voor de Tweede Wereldoorlog had het zionisme weinig aanhang onder de joden in Europa en Amerika. Vooral diepgelovige joden vonden dat de terugkeer naar het Beloofde Land pas na het verschijnen van de Messias (zie pagina vier) kon plaatsvinden. Bovendien was voor de joden die vervolging in Europa ontvluchtten, Amerika een aantrekkelijker toevluchtsoord dan het onherbergzame Palestina.

Na de Tweede Wereldoorlog ontstond er echter massale steun voor de oprichting van de staat Israël. Tijdens de jaren van Hitler-Duitsland vond immers de holocaust plaats. Hierbij werd een derde van alle joden in de wereld vermoord. Joden vonden dat ze uit zelfbehoud niet langer meer buiten een eigen staat konden.

Kaart van het moderne Israël

Stichting van de staat Israël

Vooral de Britse regering had begrip voor het streven van de joden naar een eigen staat. In 1917 sprak deze regering zich uit voor het oprichten van een 'joods nationaal huis' in Palestina. Dit wordt de Balfour-verklaring genoemd. Kort na de Balfour-verklaring veroverde Groot-Brittannië Palestina op het Ottomaanse rijk.

In 1922 besloot de Britse regering de joden te helpen met het stichten van een joodse staat in Palestina. Vanaf 1880 kwamen steeds meer joodse immigranten naar Palestina. Na het einde van de Tweede Wereldoorlog in 1945 probeerde een deel van de honderdduizenden joodse overlevenden van de Holocaust naar Palestina te komen. In het begin wilden de Britten het aantal immigranten beperken. Maar in 1947 werd besloten Palestina tussen joden en de daar wonende Palestijnen te verdelen. De Britten trokken zich terug uit Palestina**.** Op 14 mei 1948 riepen de joden de staat Israël uit. In de jaren 1948 en 1949 woedt dan de *Arabisch-Israëlische Oorlog*. Die ging tussen de pas opgerichte joodse staat en de Arabische buurlanden.

Palestijnse verzetsstrijders in 1948

Golda Meir, leider van Israël, 1969-1974

Yasser Arafat, Palestijns leider van 1966 tot 2004

Het Israëlisch-Palestijns conflict
De joden hadden nu na eeuwen lang te zijn vervolgd en bedreigd hun eigen land. Het probleem was echter dat Palestina -dat nu Israël heette- al bewoners had. Dit waren de Palestijnen. In het verleden werden hiermee de bewoners van het oude Palestina bedoeld. Als er nu over Palestijnen wordt gesproken, bedoelen we de Palestijnse bewoners van Israël, de Westelijke Jordaanoever en de Gazastrook. Zij werden het slachtoffer van de Arabisch-Israëlische oorlog. Die werd gewonnen door Israël. Daardoor kwam een vluchtelingenstroom van ongeveer 750.000 Palestijnen op gang.

Vluchtende Palestijnse families in 1948. Op de achtergrond een kapotgeschoten auto.

Omgekeerd vertrokken ruim 600.000 joden vanaf 1968 uit Arabische landen naar Israël. Veel Palestijnse vluchtelingen leven nu in vluchtelingenkampen in de omringende landen. De meeste vluchtelingen willen niets liever dan terugkeren naar hun oude woongebied dat nu Israël heet. Het conflict tussen deze oude (de Palestijnen) en de nieuwe (de joden) bewoners van het gebied wordt het *Israëlisch-Palestijns conflict* genoemd.
Dit conflict is in 1948 ontstaan met de oprichting van de staat Israël. Het is nog steeds niet opgelost. Op dit moment is het dan ook bijna dagelijks in het nieuws.

Palestijnse kinderen in de stad Jenin. Jenin heeft 3.400 inwoners. Vlakbij ligt een vluchtelingenkamp met 5.000 inwoners.

Israëlische soldaat controleert de pas van een Palestijn bij een grenspost

De scheidingsmuur bedoeld om Israël tegen aanvallen vanuit de Gazastrook te beschermen

Palestijnse zelfmoordterrorist behangen met explosieven

Hierboven nog drie afbeeldingen zoals je die op dit moment tegenkomt in het nieuws. Over en weer beschuldigen Israëli's en Palestijnen elkaar van agressie, wreedheden en onwil om de politieke problemen op te lossen.

JOODSE GEZEGDEN

De namen van God
Gelovige joden verwerpen het afbeelden van hun God. Maar ook het uitspreken van zijn naam doen ze liever niet. De Hebreeuwse lettercombinatie JHWH of JHVH (jod-hee-vav-hee of Jahwe) is in de Thora de naam van God. Die mocht maar één keer per jaar door een hogepriester en alleen in de tempel van Jeruzalem worden uitgesproken.
In plaats daarvan zijn er tientallen andere benamingen. Onder andere: Adonai (mijn Heer), Hasjem (de Naam) en Hakadosj Baroech Hoe (De Heilige, Gezegend is Hij). En als je God's naam hebt geschreven, dan mag die niet worden uitgewist. Daarom wordt er wel G'd of G-d geschreven.

Hieronder drie zegswijzen uit de Thora:
Abraham zien: dit wordt gezegd als een man vijftig wordt.

Hij wordt dan verondersteld dezelfde levenswijsheid en waardigheid te bezitten als de aartsvader Abraham uit de Thora. Vaak wordt een grote pop die Abraham voorstelt voor het huis gezet. Vrouwen worden Sara genoemd naar de vrouw van Abraham.

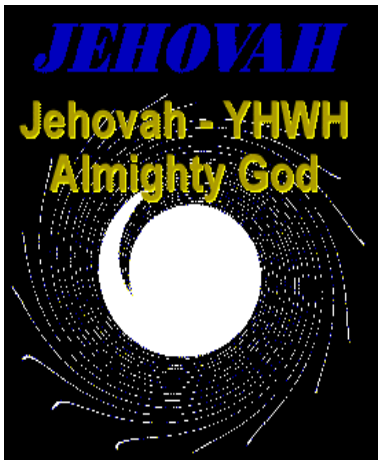

Zo oud als Methusalem:
dit wordt gezegd over een persoon die uitzonderlijk oud is. In de Thora is te lezen dat de aartsvader Methusalem 969 jaar oud is geworden.

Zo wijs als Salomon:
de Thora vertelt het volgende verhaal over de wijze koning Salomon, de bouwer van de tempel in Jeruzalem. Twee vrouwen werden voor Salomon gebracht die beiden hetzelfde kind betwistten.
Volgens de ene vrouw had de andere vrouw haar kind gestolen. Nu wilden ze beiden het kind.
Salomon zei: 'Ik zal het kind rechtvaardig in tweeën delen. Beul, hak met uw zwaard het kind in tweeën!' De onechte moeder keek tevreden, maar de echte moeder viel snikkend voor de wijze vorst neer en riep: "Geef haar het kind, maar laat u het alstublieft in leven!" Salomon zei: 'Alleen een echte moeder reageert zoals u deed. Hier is uw kind!'

Het salomonsoordeel door André Schaller voor het gerechtsgebouw in Arnhem

Vandaar de uitdrukking een *salomonsoordeel*.

BEKENDE JODEN

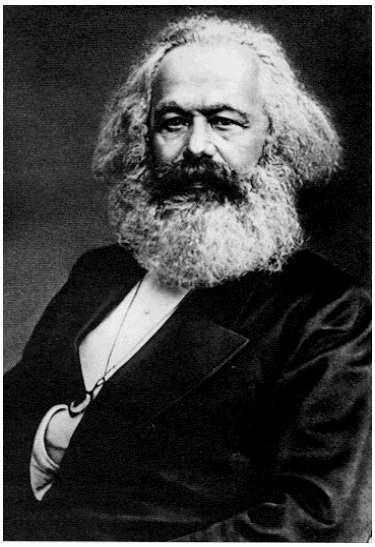

Karl Marx (1818-1883), economoom en schrijver van 'Das Kapital' en 'Communistisch Manifest'. Op zijn werk is het marxisme gebaseerd.

Marga Minco (geb. 1920), journaliste en schrijfster. Ze verloor haar naaste familie tijdens de Duitse bezetting en moest zelf onderduiken. Haar boek 'Het bittere kruid' (1957) vertelt over die oorlogservaringen.

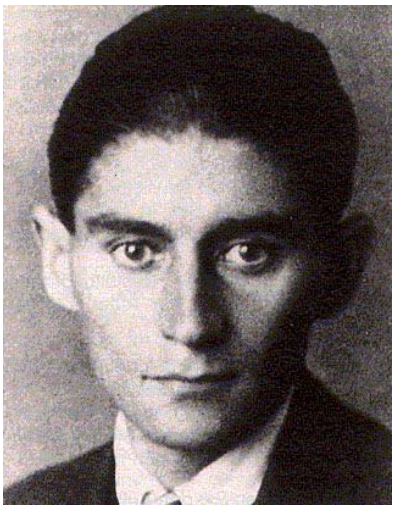

Franz Kafka (1883-1924), schrijver van invloedrijke romans als 'Het proces' en 'Het slot' waarin de hoofdpersoon ten gronde gaat zonder te weten waarom.

Sigmund Freud (1856-1939), psychiater en grondlegger van de psychoanalyse. Hij vluchtte voor Hitler naar Londen.

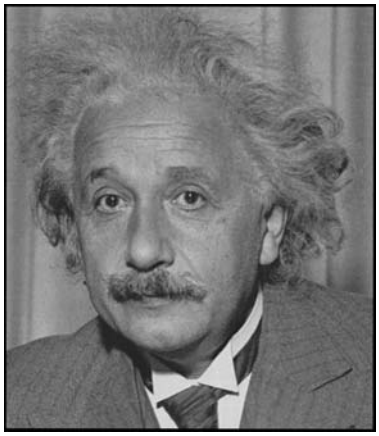

Albert Einstein (1879-1955) natuurwetenschapper en bedenker van de relativiteitstheorie. Hij vluchtte in 1933 voor Hitler naar Amerika.

Robert Zimmerman (geb. 1941), artiestennaam: Bob Dylan. Invloedrijke songwriter en performer. Zijn grootouders vluchtten voor de pogroms in Rusland. Zijn Hebreeuwse naam is Shabtai Zisel ben Avraham.

AANTEKENINGEN

MEER OP INTERNET

Op de website van het Centrum voor Mondiaal Onderwijs vind je nog meer informatie die je kan helpen bij je werkstuk of spreekbeurt.

Je vindt daar **tips** over hoe je het beste een werkstuk kunt opzetten of hoe je het beste je spreekbeurt kunt inkleden.
Ga naar www.cmo.nl of www.maak-een-werkstuk.nl.

SCRIPTIESERVICE

De Scriptieservice Mondiaal Onderwijs richt zich op leerlingen vanaf 10 jaar. In de reeks zijn meer dan 85 onderwerpen opgenomen over Derde Wereld, Vrede, Milieu en Mensenrechten.

Elk pakket bestaat uit 24 pagina's tekst, foto's, tekeningen, strips en/of cartoons.
Op de website van het CMO staat een handleiding voor het maken van een scriptie/ werkstuk.

De versie op papier is te bestellen bij:

Centrum voor Mondiaal Onderwijs

Postbus 9108
6500 HK Nijmegen
tel. 024-3613074
e-mail: cmo@fm.ru.nl
http://www.cmo.nl

Centrum voor Mondiaal Onderwijs